

Müasir tariximizin unudulmaz səhifəsi

20 Yanvar xalqımızın faciəli, eyni zamanda qəhrəmanlıq salnaməsidir

20 Yanvarın Azərbaycan tarixində özünəməxsus yeri var. 22 ildir ki, xalqımız bu faciənin ağrısı ilə yaşayır, o müdhiş gecə Vətən yolunda, azadlıq və istiqlaliyyət uğrunda şəhid olmuş övladlarının xatirəsini ehtiramla yad edir. Həmin günün daha bir özünəməxsusluğunu ulu öndərimiz Heydər Əliyev çox dəqiq ifadə edib: “20 Yanvar 1990-cı il Azərbaycanın tarixində ən faciəli gündür. Ancaq eyni zamanda o gün Azərbaycan xalqı öz qəhrəmanlığını, rəşadətini və şəhidlik zirvəsinə qalxa bilməsini bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Ona görə də bu gün biz həmişə qəm, kədər içində oluruq. Amma eyni zamanda böyük qürur hissi keçiririk ki, xalqımız qəhrəman xalqdır, əyilməz xalqdır, sınımaz xalqdır”.

Həqiqətən də, 20 Yanvar hadisələri tarix boyu ən sərt sınaqlara mərdliklə sinə gərmək əzmini sübuta yetirmiş Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq salnaməsində mühüm səhifə təşkil etməklə, milli iradə və mənlilik şüurunun ali təcəssümünə çevrilib. Xalqımızın azadlıq və müstəqilliyə gedən yolu heç də hamar olmayıb, yüzlərlə soydaşımızın qanı-canı, saysız-hesabsız məhrumiyyətlər hesabına başa gəlib. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-sinə keçən gecə Azərbaycan xalqı görünməmiş vəhşiliklə üzləşsə də, yüzlərlə fədakar oğul və qızlarını itirsə də, sarsılmadı və istiqlaliyyəti uğrunda mübarizəsini zəfərlə başa vurdu. Həmin gün baş verən faciəli hadisələr süquta uğramaqda olan Sovet imperiyasının repressiya “maşınının” xalqımıza qarşı törətdiyi amansız cinayət idi. Bu hadisələr zamanı 130-dan çox dinc insanın xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilməsi, min nəfərə yaxın sakinin yaralanması, şübhəsiz, xalqımız üçün böyük dərd, faciə idi. Lakin bununla belə, bu hadisə azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizənin kulminasiya nöqtəsi olmaqla, müasir tariximizə qürur və şərəf mübarizəsi kimi daxil oldu.

Qanlı Yanvar həm də özünün ibrətamiz məqamlarına və tarixi dərslərinə görə müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Bu, təkcə tarixi yaşatmaq baxımından deyil, yaddaşların daim oyaq saxlanması və gələcəyimiz üçün də vacib və gərəklidir. Tarixi prizmadan yanaşsaq, 20 Yanvara aparan yol xalqımızın qəddar düşməni M.Qorbaçovun bədnam “yenidənqurması”ndan başlanıb. Həmin illərdə xalqımızın dahi oğlu, dünya səviyyəli dövlət başçısı və siyasətçi Heydər Əliyev Sovet İttifaqının rəhbərləri arasında öz erudisiyası və qabiliyyətləri ilə seçilirdi. Yalnız bir faktı qeyd edək ki, köməkçilərinin əvvəlcədən hazırladığı mətnlərə ehtiyac duymadan saatlarla sərbəst danışması, vacib məsələləri kəskin şəkildə qoymaq bacarığı əksər Siyasi Büro üzvləri, xüsusən də M.Qorbaçov tərəfindən qışqanlıqla qarşılanırdı. Heydər Əliyevi siyasi cəhətdən möhkəm, məntiqli, zəkali, istədiyini tez çatdıran şəxsiyyət, şəksiz lider adlandıran ABŞ-ın görkəmli siyasi xadimi Zbiqnev Bjezinski müsahibələrində bildirib ki, o, hələ 80-ci illərdə Ağ Evdə çalışdığı vaxt Heydər Əliyevi SSRİ-nin aparıcı rəhbərlərindən biri kimi tanıyır və Sov.İKP MK-nın baş katibi vəzifəsinə ən layiqli namizəd kimi görürdü. Ermənilərin əlində “alət” çevrilən Qorbaçovun söyləri ilə SSRİ kimi nəhəng dövləti idarə etməyə ən real namizəd olan Heydər Əliyevin Siyasi Büro üzvlüyündən və tutduğu ali vəzifədən bilərəkdən uzaqlaşdırılması həm də bütövlükdə Azərbaycana və xalqımıza qarşı yönəldilmiş təxribat idi.

1987-ci ilin oktyabr ayında ulu öndər Heydər Əliyevin SSRİ-nin ali rəhbərliyindən uzaqlaşdırılması ilə Azərbaycanın faciələrinin əsası qoyuldu və bu, respublikamıza qarşı hazırlanmış məkrli planların həyata keçirilməsi yolunda ilk addım oldu. Yalnız bundan sonra ermənilərin əl-qolu açıldı və Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları yenidən gündəmə gəldi. Faciələrin miqyasına, münafişəli vəziyyətlərin mürəkkəbliyinə görə keçən əsrin 90-cı illərinin başlanğıcı respublikamız üçün ən ağır dövr olmuşdur. Dağlıq Qarabağ və ona bitişik rayonlarda baş verən hadisələr həyatın normal ahəngini pozmuşdu. Artıq 1987-ci ilin ortalarından başlayaraq Dağlıq Qarabağdan həyəcanlı xəbərlər gəlirdi. Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərlərinin biganəliyi və xəyanəti üzündən 1988-ci ildə hadisələr daha da gərginləşdi və xalq özü öz başına çarə qılmaq məcburiyyətində qaldı. 1989-cu ilin payızında ermənilərin daha da azğınlaşaraq Şuşa yaxınlığındakı Topxana meşəsini dağıtdıqları və oradakı nadir floranı məhv etdikləri barədə gələn xəbərlər xalqın səbir kasasını daşdırdı və Bakının mərkəzi meydanı yüz minlərlə insanın səsi ilə kükrəməyə başladı. Həmin vaxtdan etibarən ümumxalq etirazları bütün respublikanı bürüdü və o dövrdəki respublika rəhbərliyinin xəyanətəkar mövqeyi ucbatından bu proses idarəolunmaz müstəviyə keçməyə başladı.

1990-cı il yanvarın 19-da Azərbaycanda fəvqəladə vəziyyətin elan edilməsinə 7 saat qalmış 11 minlik Sovet ordusu respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərinə yeridilərkən insan hüquqlarına dair beynəlxalq sənədlər, o cümlədən “İnsan hüquqlarının Ümumi Bəyannaməsi”, “Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında” və “İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında” beynəlxalq paktlar, habelə keçmiş SSRİ və Azərbaycan SSR-in konstitusiyaları kobudcasına pozuldu. Sovet ordusunun böyük kontingentinin, xüsusi təyinatlı bölmələrin və daxili qoşunların Bakıya yeridilməsi xüsusi qəddarlıq və görünməmiş vəhşiliklə müşayiət edildi. Azərbaycan xalqına öz düşmən mövqeyi ilə tanınan M.Qorbaçov İttifaq Konstitusiyasının 119-cu və Azərbaycan SSR Konstitusiyasının 71-ci maddələrini pozmaqla, “Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin elan olunması haqqında” yanvarın 19-da imzaladığı fərmana əsasən, lakin bu haqda şəhər əhalisinə heç bir məlumat verilmədən təcrid-dırnağadək silahlanmış və əksəriyyəti ermənilərdən, onlara rəğbət bəsləyənlərdən ibarət olan qoşun hissələri Bakıya və digər ərazilərimizə yeridilmişdi. SSRİ DTK-nın

“Alfa” qrupu yanvarın 19-da saat 19:27-də Azərbaycan televiziyasının enerji blokunu partlatdı, respublikada televiziya verilişləri dayandırıldı. Gecə isə qoşun fəvqəladə vəziyyət elan edilməsindən xəbərsiz olan şəhərə daxil oldu və əhaliyə divan tutmağa başladı. M.Qorbaçovun fərmanı qüvvəyə minənədək — yanvarın 20-də gecə 1-dək artıq xeyli insan öldürülmüşdü. Bakıda fəvqəladə vəziyyətin elan olunması haqqında məlumat isə əhaliyə yalnız yanvarın 20-də səhər saat 7-də respublika radiosu ilə çatdırıldı. Həmin vaxt öldürülənlərin sayı artıq 100 nəfərə çatmışdı. Halbuki Qorbaçovun Azərbaycana ezam etdiyi yüksək vəzifəli emissarlar həyasızcasına bəyan edirdilər ki, Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan olunmayacaqdır. Elə həmin gecə əlinə sanki xalqımızın qanını içmək üçün fürsət düşmüş erməni və rus qoşun birləşmələri dinc əhaliyə qarşı qəddarlığı və vəhşiliyi ilə dünyada analoqu olmayan qırğın törətmişlər.

Təəssüf hissi ilə qeyd etmək lazımdır ki, öz şəxsi mənafeyini xalqın milli mənafeyindən üstün tutan, Kremlin “əlaltısı”na çevrilən Azərbaycanın o vaxtki rəhbərləri—Ə.Vəzirov və digərləri xalqa xəyanət edərək imperiyanın qeyri-qanuni hərəkətlərini dəstəkləyib, xalqın milli azadlıq hərəkətini zorla boğmağa cəhd göstərmiş, misli görünməmiş cinayətə nəinki göz yummuş, hətta onun iştirakçısına çevrilmişlər.

O ağır günlərdə 20 Yanvar faciəsi ətrafında xəyanət sükutunu ilk və mütəmadi olaraq yaran Heydər Əliyevin haqq səsi və dəyişməz mövqeyi oldu. Heydər Əliyev faciəyə münasibətini hadisə baş verən günün ertəsi Moskvada Azərbaycanın daimi nümayəndəliyinin binasında, bütün vəzifələrdən kənarlaşdırıldığına, həyatının hər an təhlükədə olduğuna baxmayaraq, bildirmişdi. Qətiyyətlə bütün dünyaya faciənin hüquqi-demokratik prinsiplərə zidd olduğunu, Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüzün Sovet İttifaqı və Azərbaycan rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirildiyini bəyan etmişdi: “Azərbaycanda baş vermiş hadisələrə gəlinə, mən onları hüquqa, demokratiyaya yabançı, humanizmə və ölkəmizdə elan olunmuş hüquqi dövlət quruculuğu prinsiplərinə zidd hesab edirəm”. Bəli, Heydər Əliyev totalitar rejimin hələ yaşadığı, qılıncının dalının da, qabağının da kəsdiyi bir vaxtda cəsarətlə bildirdi ki, bu təcavüz Azərbaycan xalqına qarşı cinayətdir və faciəyə siyasi qiymət verilməlidir.

Az sonra Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi 20 Yanvar faciəsinə ilk siyasi qiymət verdi. Tarix təsdiqlədi ki, Azərbaycanın dirçəlişi, müstəqillik yolu məhz xalqımızın böyük və fədakar oğlu Heydər Əliyevin 1990-cı ildə Naxçıvana gəlişi, o dövrdə çox ağır sınaqlarla təkbəşinə qalan, demək olar ki, taleyin ümidinə buraxılan Muxtar Respublikadakı fəaliyyəti ilə başlayıb. Təəssüf ki, həmin dövrdə Azərbaycana rəhbərlik edən səriştəsiz iqtidarlar Heydər Əliyevin simasında özlərinə güclü siyasi rəqib görərək bu dahi şəxsiyyətin dövlətçilik təcrübəsindən Azərbaycan xalqının rifahı naminə istifadə etməyə qorxdu. Naxçıvana qayıdan Heydər Əliyevi əhali böyük sevinc və ümüdlə qarşıladı. 1990-1993-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikası olduqca gərgin bir dövr yaşayırdı. Bu dövrdə Dağlıq Qarabağ problemi ətrafında yayılan dalğanın zərbə qüvvəsinə məruz qalan, sərhədyanı kəndləri ermənilər tərəfindən işğal və qarət olunan, dincliyi əlindən alınan Naxçıvan taleyin ümidinə buraxılmış tənha adanı xatırladırdı. Azərbaycanla nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələri kəsiləndən sonra iqtisadi və siyasi böhran içində boğulan, erməni təcavüzü qarşısında əliyalın və köməksiz vəziyyətdə qoyulan Naxçıvanı yalnız Heydər Əliyev müdrikliyi və qüdrəti bütün bələlərdən, işğal olunmaq təhlükəsindən hifz edib qorudu. Ulu öndərimizin rəhbərliyi ilə Naxçıvanda dövlət quruculuğu və idarəetmənin təkmilləşdirilməsi istiqamətində mühüm işlər görüldü. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev həmin dövrü tariximizin mühüm mərhələsi kimi dəyərləndirərək deyib: “Demək olar ki, ölkəmizin müstəqilliyinin bünövrəsi məhz o illərdə qoyulmuşdur. 1990-cı ildə Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının Ali Sovetinin sessiyasında qəbul edilmiş tarixi qərarlar Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini şərtləndirdi”.

Həmin dövrdə Naxçıvan MR Ali Məclisi ulu öndərimiz Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə bir sıra tarixi qərarlar qəbul edib ki, onların da içərisində 20 Yanvar faciəsi ilə bağlı qərar xüsusi yer tutur. Həmin il noyabr ayının 21-də Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvan Ali Məclisi tərəfindən qəbul edilmiş müvafiq qərarla 20 Yanvarın Milli Matəm Günü kimi qeyd olunması qərara alınmışdı. Qərarla ilk dəfə olaraq faciənin əsas günahkarları adbaad sadalanmış və onların birbaşa məsuliyyət daşıdıqları göstərilmişdi. Bu, əslində, hadisəyə verilən ilk rəsmi hüquqi-siyasi qiymət idi. Sənəddə vurğulanırdı ki, Yanvar faciələrinin səbəbkarlarının – istər İttifaq, istərsə də respublika rəhbər partiyası, sovet, hüquq-mühafizə orqanı işçilərinin, hərbiçilərin bu günədək aşkar edilib qanunla məsuliyyətə cəlb olunmaması xalqda dərin hiddət və etiraz doğurmuşdur. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi bütün bunları işğalçı siyasət və dəqiq düşünülmüş hərbi təcavüz kimi qiymətləndirərək, insan hüquqları bəyannaməsinin kobud şəkildə pozulması adlandırmışdı. 1990-cı ilin yanvar ayında Bakı şəhərində törədilmiş qanlı hadisələri respublikada gedən demokratik proseslərə qəsd kimi qiymətləndirən Naxçıvan MR Ali Məclisinin qərarında dinc əhaliyə, silahsız kütləyə, heç bir müqavimət göstərməyən günahsız adamlara qarşı müasir silahla, hərbi texnika ilə zorakılıq edilməsi, qocaların, qadınlarmın, uşaqların qətlə yetirilməsi Azərbaycan xalqına qarşı açıq təcavüz kimi ittiham edilmişdi. Bu tarixi sənəddə həmçinin Bakı faciələrinə Azərbaycan SSR ali hakimiyyət orqanları tərəfindən siyasi qiymət verilməməsi, bununla əlaqədar yaradılmış Xüsusi Deputat Komissiyasının işinin qeyri-müəyyən səbəblərdən başa çatdırılmaması, qanlı hadisələrin günahkarlarının aşkara çıxarılıb qanuni məsuliyyətə verilməməsinə qəti etiraz olunur və Azərbaycan SSR Ali Sovetindən tələb edilirdi ki, ən qısa müddətdə həmin məsələni parlamentin müzakirəsinə çıxarsın.

Heydər Əliyev istər 1991-ci il iyunun 19-da SSRİ Nazirlər Kabinetinə göndərdiyi məktubunda, istərsə də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 29 avqust 1991-ci il tarixli sessiyadakı çıxışında da 20 Yanvar hadisələrinə siyasi və hüquqi qiymət verilməsini və günahkarların cəzalandırılmasını qətiyyətlə tələb etmişdi. Bu,

daim xalqı ilə birlikdə olan, ən çətin və ağır günlərdə ona arxa sayılan ulu öndər Heydər Əliyevin hələ Sovet hakimiyyəti dövründə tutduğu prinsipial mövqə idi. Bütövlükdə isə 1994-cü ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə görülməli işlərə qədər nə respublikanın kommunist rəhbərliyi, nə də dəfələrlə kommunistlərdən 20 Yanvara siyasi qiymət verilməsini tələb edən “AXC-Müsavət” rəhbərliyi öz iqtidarı dövründə faciəyə siyasi qiymət verilməsindən ötrü imkanlardan istifadə edib.

Yalnız Heydər Əliyevin 1993-cü ildə Azərbaycanda hakimiyyətə qayıdışından sonra 20 Yanvar faciəsinə ölkə miqyasında siyasi-hüquqi qiymət verilməsi gerçəkləşdi. Heydər Əliyev dövrün mürəkkəbliyinə və görülməli işlərin çoxluğuna baxmayaraq, tariximizin şanlı və qanlı səhifəsi sayılan 20 Yanvar faciəsinin başvermə səbəbləri və günahkarların araşdırılması ilə də məşğul oldu. 1994-cü ildə 20 Yanvar hadisələrinin mahiyyəti məhz ulu öndərimizin təşəbbüsü və bilavasitə iştirakı ilə açıqlandı. Həmin il martın 29-da “1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş faciəli hadisələr haqqında” adlı xüsusi qərar qəbul edildi. Beləliklə, Heydər Əliyevin təkidi və rəhbərliyi sayəsində xalqımıza qarşı törədilən bu qanlı və qəddar aksiyaya siyasi-hüquqi qiymət verildi.

Heydər Əliyev 20 Yanvar faciəsinin bütün dünyada tanınması, şəhidlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə hər zaman diqqətlə yanaşır. Elə bu məqsədlə Şəhidlər Xiyabanında Azərbaycanın azadlığı uğrunda şəhid olanların xatirəsinə ucaldılmış “Əbədi məşəl” abidə kompleksi də məhz ulu öndərin təşəbbüsü ilə inşa olunub. Bakının ən uca zirvəsində yerləşən bu möhtəşəm abidə Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı ilə qısa müddətdə tikildi. Ulu öndər bu abidənin ucaldılmasını şəhidlərin qarşısında Azərbaycan xalqının müqəddəs və mənəvi borcunun yerinə yetirilməsi kimi dəyərləndirirdi.

Bizi 20 Yanvar hadisələrindən iyirmi iki il ayırır. Həmin hadisələrdən az sonra ölkəmiz öz dövlət müstəqilliyini bərpa etməyə nail oldu. Azərbaycan artıq 20 ildir ki, müstəqil dövlətdir, bu illər ərzində çox böyük inkişaf və təqərrri yolu keçib, Heydər Əliyevin müdrik siyasi kursu Azərbaycanın uğur modeli kimi bütün dünyada qəbul edilir. Bu gün ulu öndərimizin siyasəti regionumuzun və Azərbaycanın yeni parlaq lideri, Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam və inkişaf etdirilir. Möhtərəm İlham Əliyev ulu öndərimizin idarəçilik məktəbindən maksimum bəhrələnərək, bu məktəbin daha da təkmilləşdirilməsinə təkan vermiş, onu müasir tələblər səviyyəsinə qaldırmışdır. Son səkkiz ildə Azərbaycanın dünyada analoqu olmayan sürətli inkişafı, 1 milyondan artıq yeni iş yerinin açılması, enerji sahəsi ilə yanaşı, qeyri-neft sektorunun önəmli şəkildə tərəqqisi, milli sahibkarlığın formalaşması və inkişafı, hər bir vətəndaşın maddi rifah halının yüksəlməsi, diaspor və lobbicilik fəaliyyətinin genişləndirilməsi, Azərbaycanın milli mənafeyinə cavab verən balanslaşdırılmış xarici siyasətin yürüdülməsi, Qərba inteqrasiya prosesinin sürətləndirilməsi vahid siyasi platformaya söykənən, çoxşaxəli və genişmiqyaslı bu qlobal strateji xəttin prioritet istiqamətləridir.

Ötən ilin oktyabr ayında Azərbaycanın BMT Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvü seçilməsi isə bu illər ərzində aparılan müdrik siyasi kursun tənənəsidir. 20 il ərzində belə böyük uğurun əldə edilməsi böyük tarixi nailiyyət, Azərbaycanın müstəqil ölkə kimi özünü dünyada tam mənada təsdiq etməsidir. Azərbaycan dövləti hazırda Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə daha yüksək zirvələrə doğru inamla irəliləyir.

Bu baxımdan 20 Yanvar Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədə qəhrəmanlıq rəmzinə çevrilib. Şəhidlər Xiyabanında alovlanan əbədi məşəl isə müstəqillik yolumuzu daim işıqlandırır.

Rza TALIBOV,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru.